

TIR YIMYIM

YIMOBILEM (EDITORIAL)

DIMAPUR SANGTENNÜ, MAY (MONUPII) 28, 2024

Sen temeshima !

Ano tang tashi linük nung April 19 nungi Lok sabha nung tatartem shimtsü atema agiba election metemi lir saka asenokbo temadokogo aser NDPP o Congress telok na pronglai adoktsü imlaa atadagi. Atangji, tang Nagaland tatar senden nung Congress züngsem MLA kata mali aser ano külen tatar 60 prongla government nung dena lir, anunji Nagaland nungbo opposition MLA kata mali ajak 'Ruling' nung dang lir. Iba ama tensa ka nung Congress telokia takok angutsü imlatsüa tokteptebaji takok dang nungi tuluba asütsü. Atangji, takok aser tamakok osangjibo vote zünger külenang metettsü, ajisüaka iba ama toktepa agiba election nung, Naga nunger memesük aser asenok sasep nungbo Aotsür Aor memesük ta ashitsusa, shingaia vote ayokba aser aliba osang mangashi election tesünep nung agitetogo. Aji oda, tang parliamentary election ya Nagaland nung alirtem asoshibo sen-a masü, mapaa masü aser janga masü saka tarutsü asoshiang bilema aikati indangindanga shilem agiogo. Ibají tetenzük ser tang Municipal aser Town Council election nunga pei taküm aser kibong vote senyong aser mapayong yoka mechii pei lima aser pei yimti topur junga yanglutsü bilema senso shiae shilem agitsü teimla tulu lir. Ano, tajung kaji takümbo Municipal aser Town Council shia nung tetsürtem nema menden 33% lemezükja aliba agi tetsürtem aikati mulungsua yimten nung shilem agitsü apusoba angur. Ibají jakdaka asenok dangi yimten nung temelensi tajung aruba ka asütsü aser asenoki repranga lia Nagaland nung yimtitem tereprangtsü nunga reprangtet-reprangteta topur junga akümtsü imlar. Joko, tang nungi tenzüker tetsürtem tetsürtem asoshi balaka shiteta yutsüa menden asoshi tokteptsü dang mebilemi ajak atema toktsüba tanüngba menden nunga teburtem dena tokteptsü renemtsüla. Aji oda, yimten nung tetsürtem shilem agiba ajanga temelensi tajung bener arutsüba mezüngubajji iba ULB election nung tetsürtem aiba ajanga sen mamshitsü teimla tulu lir, kechiyong shibaibo tetsür dang pei vote aliang ta shitetsü? Aji oda, shibaibo tetsür candidate ka dang pei chirnurtem kaketreju nung admission agitsü mesüra pei nüngdak shia pei vote melen sen meshitsü? Kasaji, tetsür candidate katibo sen agi vote alia jajatsübajji akseta bileytsü. Atangji, tanga asenoksa majungba asünungji, asen nübor tem alidakbo candidate dang pei kibong senotsü tebilemtsü shia sen meshiba angashir. Ajisüaka, pei vote ayokba sen agi kodanga asen taküm aser kibong dangi tepela marutsü. Aji oda, pei vote senyong ayokbaji tarutsü tejashi aser tesasatsü anogotem alizüka ayur amai lir, anunji tang ULB election nung yabo shingaia candidatate dang sen temeshima. Atangji, meshira agütsütsü saka pei mepu anepalutsü asoshi pei nebo agütsüti ta mulungtetba nisung ka dang pei vote yoka achibaji pei lima aser pei mepu memeimba jakla sayur, anunji vote yoka chirbo tangalen aotsüla. Aji oda, tang ULB election nung yabo asenoki candidate dang sen memeshii pei tangatetba agi agira, ULB election agiba ajanga pei lima aser yimti renlokba dang nungi takok aser temoatsü tulutibaji asenok taküm, temulungjang aser tangatetba melenshibaji asütsü. Iba amaji tang ULB election nung ya asenoki asen vote mayok indangindanga election nung shilem agitetra, kasa teindang shisatsü lagi taruba assembly election nunga indangindanga shilem agitettsü. Atangji, asenok taintembo teindangba lenmangi aobaji takoksa ajurui aoer ama bilema alitsüa akok, kechiyong iba lenmang nungji vote alir aser vote ayoker majrutsü. Ajisüaka, tanübo shitakba lanur putu tenzüker asünungji, iba putu nung yabo tashiyim aser sübokrem agi masü saka yimten nung alima aser nübor tem meimertem alitsü aser mapa nunga temetetertemi dang tenzüksü. Joko, sen masü sen angutsüba shisatsü meshiangma aser tashiyim agi masü saka tangatetba agi akoktsü merangangma. Aji oda, election nung toktepertemia election-i aiba ya pei akaba ajak tokdoker sentstsü asütsü masü saka pei lima aser nübor tem takar aser tajung kümderaktsütsü aier ta bilema tokteptsüla.

OLEMSABANG

Nüjiso bushidang atepzung nung nübur tsüngda tesendaktep meraksatsüla

~ L. Kika Pongener.

Otsü angazüka aruba agi, British yimli marudang nungi asen Naga nunger ya tangar kin talenba Küpok lia maru. British nunger asen Naga limai arudang, asen Naga nunger ya pei sasa yimsusua aliba linük ka liasü. Ajisüaka, tia maka par tamaren British nungeri, India aser Burma lima ajunga par yimsusuba Küpoki aitdaktsür külen, par yimsusuba yimli sadem-sadema yimsu asütsü mechaninung, asen Naga linük ya shilem kar Assam nung, shilem kar Manipur nung, shilem kar Arunachal nung aser shilem kar Burma (Myanmar) nung ta lemsatsü. Ajiser, shilem tilaka dang, tang aliba Nagaland State ya anunga yutsü. Aser British nungeri India aser Burma nunger nem nüjiso agütsür toktsür aodang, iba küsa jenjang nungji toktsür ao. Iba mapang nungi asen Naga nunger India aser Burma (Myanmar) par yimsusuba Küpok alitsüsa mapangi kati bentsür aru. Yongji, Naga nunger iba talenba nungi salatsü atema asen tsüraburtemi nüjiso bushiba mapya tenzüka aru. Asen tsüraburi mezüng nüjiso bushitsü tenzükba ya meyipareprangdangra, linük tenzükertem dang ya parnoki "Arem nung alir" ta-sa aja, kechiaser parnokji arem nung lia, lungpok agi parnok ki aser yipden kümmer, sungo-lio agi chiyungtsü kümmer, kanga dang timtema nüjiso bushiba mapya tenzüka aru. Aji oda, mezüng linük tenzükertem den tanü linük tenzükertem libaliroba jenjang asadanga medemdangra anung o ali na amai lir.

Tanü asen Naga nunger nübur jenjang asadanga reprangdangra, noklang shilem nung metsü (20%) takar-tulur asütsü aser shilem tir (80%) tilar-sensaker asütsü. Tanü kecha miimshia jembitsü mali, linük tenzükertem telok aika kümmer, telok ajak lagi saru saruba agi nübur tem kanga tim-atemer. Aji oda, nübur tem dangpo indang-indanga (Directly) temelen saru (Tax) meshia malitsü akok, saka shishilempartem dang temelen saru (Tax) meshiba ajakji osettsüset jenjang dak enoker meshir asünung, asen lima nung oset jenjang Assam-India lima dang nungi kanga tasakba meshir, aser osettsüset nung jenjang tupet atur. Ano linük tenzükertem dang masü, tip külen sorkar nung ketdangserem-ia TA/DA Allowance/Arrear, GPF withdrawal, Pension payment, yamala agütsüba nung katizükba-sa angazüker. Aji oda, yamaji katizükba lira, iba katizükba-jia linük tenzükertem temelen saru (Tax) meshiba den tepila mali, oda 'Indirect Taxation' amai asütsü. Atangji, sorkar ketdangser aser linük tenzüker telok balala-i iba ama katizükba aser saru saruba agi nübur tem tali timtemdaktsür. Joko nübur tem India nunger nungi nüjiso aginuba dang nungipo saru-saji/kati-karaba (Deduction, Taxation, Collection) yamala talenba nungi nüjiso aginuba-ang kanga agi tuluba kümogo.

Aji oda, India nunger nungi nüjiso bushidang, atepzung nung nüjiso dak sendakba mapya agi tim-temba ya joko nübur tem maremer. Asen tsürabur mapang nung linük tenzüker o nübur na tesendaktep kanga tajung liasü. Linük tenzükertem nübur atema tetsübsü telok masü, nübur nem timtem agütsür telok masü, mesura nübur amokmerenba telok masü, saka linük aser nübur atema pei taküm bendanga agüja linük tenzükertem liasü. Anunji nübur ajungai linük tenzükertem kanga akümtsüba lia aru. Aji oda, tanüa iba küsa tamang katetba, temulong lemtetba, akümtsübutepba, temeimtep, tesendaktep aser libaliro tajungji meraksai, linük tenzüker o nübur na tsüngda tesendaktep tajung akatsüla.

(Maneni asüng adok nung...)

Iba Olemsabang nung lemsaba ken-o aser shisatsü ya iba ocet züldü bilemba ken-o ama tazüngerli angateta agitsü mepishir

